

รูปแบบการจัดการขยะชุมชนในเทศบาลตำบลงมะตะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย วชิรวิชญ์ วรชัชฌิพงษ์

Community Solid Waste Management Model district-in Dongmada Sub ,MaeLao District, ChiangRai Province ai. Wachirawit Woracchitsanupong

สาขาวิชาสหวิทยาการการบริหารท้องถิ่น สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย 57100

Department of Interdisciplinary for Local Administration, School of Social Science, Chiang Rai Rajabhat University, 57100

*Corresponding author. E-mail : wawit999@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาขยะชุมชนในเขตเทศบาลตำบลงมะตะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย และหารูปแบบการบริหารจัดการขยะโดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และกระบวนการเสวนากลุ่ม โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาที่สำคัญของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลงมะตะ คือสภาพชุมชนแบบกึ่งเมืองกึ่ง-ชนบท ที่มีกระจายตัวของความเจริญทางเศรษฐกิจเข้าสู่ชุมชนทำให้ปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น และทางเทศบาลยังไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการขยะในชุมชนที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เพราะปัญหาด้านงบประมาณ และการบริหารงานของทางเทศบาลที่ขาดการประสานงานที่ชัดเจนกับผู้นำชุมชนทำให้ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการขยะ ส่งผลให้เกิดปัญหาขยะในชุมชน เช่น บางครัวเรือนไม่คัดแยกประเภทขยะมูลฝอยก่อนทิ้ง ทำให้บ่อฝังกลบขยะมูลฝอยของทางเทศบาลเต็มอย่างรวดเร็ว การทิ้งขยะเคลื่อนที่ การเผาขยะ และการลักลอบทิ้งขยะจากบุคคลนอกพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่

รูปแบบการบริหารจัดการขยะ ผู้นำชุมชนของท้องถิ่นควรส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดกิจกรรมแผนงานหรือโครงการที่มีจุดประสงค์เพื่อลดปริมาณขยะ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ทั้งร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับประโยชน์และร่วมประเมินผล ยึดหลักการพึ่งตนเองโดยมุ่งใช้ทรัพยากรที่มีแต่ละชุมชนเป็นต้นทุนสำหรับกิจกรรมการจัดการขยะ เช่น การตั้งกลุ่มคัดแยกประเภทขยะ ธนาคารขยะชุมชน กลุ่มปุ๋ยหมัก และกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ โดยเทศบาลควรมีการส่งเสริมขยายผลให้ครอบคลุมทุกพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นชุมชนปลอดขยะ ซึ่งจะทำให้ชุมชนสะอาด น่าอยู่ สร้างชุมชนเข้มแข็งและเป็นการพัฒนาที่แก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

Abstract

This study aims to assess the situation of the community waste problem in Dong Mada Municipality, Mae Lao district, Chiang Rai province and to find a solid waste management solution using the community participation model. This is a qualitative research which used in-depth interviews, participant observation, and focus groups and were conducted through content analysis. The study results indicated that the major problems of the community in Dong Mada municipality were: Semi-urban and semi-rural with the expansion of economic prosperity into the community and this is the major reason the amount of waste is increasing. Also the municipality has no clear and tangible solid waste management using the community participation model because of budget problems and the management of municipalities lacking clear coordination with community leaders leading to a lack of community

participating to solve the problem of solid waste management resulting in problems such as some households not sorting waste before disposal. However, these rapidly disposal municipal solid waste landfills, dumping of garbage, incineration and pilfering from certain non-local people is affecting the environment and quality of life of people in the area. The Solid Waste Management Model is what local community leaders should promote, encourage and plan activities or projects designed to reduce waste, focusing on the public participation processes in solid waste management including co-decisioning, planning, sharing, benefiting and evaluating. Self-reliance is based on the use of community resources such as costing for the solid waste management activities i.e. garbage collection, community waste bank, composting and bio fertilizer groups which will result in cleaner communities, stronger communities, and sustainable development.

Keywords: Solid Waste Management, Community Solid Waste, Participation

บทนำ

ปัจจุบันขยะเป็นปัญหาสำคัญในระดับโลกที่หลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยที่ต้องประสบปัญหาเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ที่มีการประดิษฐ์ และพัฒนาเทคโนโลยีมาใช้อำนวยความสะดวกต่อมนุษย์มากขึ้น เป็นสาเหตุให้มีจำนวนขยะเพิ่มขึ้น และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งมีทั้งขยะจากภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร คริวเรือน และสารเคมีอันตราย เป็นเหตุให้เกิดขยะเศษสิ่งของเหลือใช้มีปริมาณมากขึ้น ในทศวรรษที่ผ่านมาที่เรียกว่า นั้น ปรากฏว่าได้เกิดปัญหาขยะรุนแรงขึ้น และ "ทศวรรษแห่งการพัฒนา" ปัญหาจากของเหลือทิ้ง เป็นต้นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมีผลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน และที่ยังไม่สามารถกำจัดได้หมด แล ผ่านมาประเทศไทยประสบกับปัญหาวิกฤติขยะมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่กระบวนการกำจัดขยะตกค้างยังไม่ได้รับการแก้ไข และการบริหารจัดการยังไม่ถูกหลักวิชาการเท่าที่ควร ณิชชา บุรณสิงห์), 2558, น 1(

สำหรับในปัจจุบัน ประเทศไทยมีขยะใหม่เกิดขึ้นกว่า 70, ล้านกิโลกรัมต่อวัน ส่วนขยะ 70 ตันต่อวัน หรือ 000 เก้าตาดังอยู่เพิ่มขึ้นเป็น จะสามารถกำจัดขยะเก้ทั่วประเทศ 2560 ล้านตัน คาดว่า ในปี 19 ล้านตัน จากเดิม 30.83) ได้ทั้งหมดกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ออนไลน์: 2560(ดังนั้น นโยบายการบริหารจัดการขยะในชุมชนของภาครัฐภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 .-2564) ได้กำหนดให้มีการจัดการขยะในชุมชนแบบครบวงจร ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเกิดขยะ จนถึงการจัดขั้นสุดท้าย และให้ความสำคัญต่อการนำขยะที่มีศักยภาพกลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ส่งเสริมการแปรรูปขยะมูลฝอยและวัสดุเหลือจากกระบวนการผลิตเป็นพลังงาน โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและประชาชนเพื่อการจัดการขยะอย่างยั่งยืนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์: 2560)

เทศบาลตำบลดงมะเดะ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย มีหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลดงมะเดะ จำนวน 15 หมู่บ้าน ประชากรตามทะเบียนราษฎร ทั้งสิ้น 7,540 คน) สำนักงานทะเบียนอำเภอแม่ลาว พ .ศ.2559) มีลักษณะสภาพชุมชนแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท ที่มีการขยายตัวของความเจริญทางเศรษฐกิจเข้าสู่ชุมชนทำให้ปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ จากข้อมูลการลงพื้นที่ชุมชนในเทศบาลตำบลดงมะเดะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ .ศ.2559 มีการจัดเวทีเสวนาชุมชนเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่และศึกษาบริบทชุมชน ณ โรงเรียนบ้านผาบ่อง ตำบลดงมะเดะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย นำโดย ผู้ช่วยศาสตรา (ศุภราชบุรีสามัคคี)จารย์ ดร.ธรรณิดา ปิง. เมือง รองคณบดีสำนักวิชาสังคมศาสตร์ และคณาจารย์สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จำนวน 18 คน ได้ลงสำรวจพื้นที่และจัดเวทีชุมชนแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกับกลุ่มผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และตัวแทนจากสถานศึกษา ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลดงมะเดะ

เพื่อให้ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลจากการจัดเวทีครั้งนี้ ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าปัญหาขยะเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เนื่องจากมีจำนวนปริมาณประชากรในพื้นที่มากและมีโรงงานอุตสาหกรรม สถานที่ราชการ และตลาดร้านค้าต่าง ๆ ปริมาณขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลดงมะดะทั้ง 15 หมู่บ้าน มีประมาณ 2,000-3,000 กิโลกรัมต่อวันและจะมีเพิ่มมากขึ้นในช่วงเทศกาลวันสำคัญ ๆ เช่น เทศกาลวันสงกรานต์ เทศกาลวันลอยกระทง เทศกาลปีใหม่ เป็นต้น ในขณะที่ทางเทศบาลตำบลดงมะดะมีรถบรรทุกขยะจำนวน 1 คัน สามารถจัดเก็บขยะได้เพียงวันละ 1,000 - 2,000 กิโลกรัม และมีพื้นที่ที่จะต้องจัดเก็บขยะมีหลายหมู่บ้านทำให้เกิดปัญหาจัดเก็บขยะนำไปทิ้งไม่ทัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงฤดูฝน รถบรรทุกขยะไม่สามารถนำขยะไปทิ้งได้ตามปกติเพราะถนนลื่นและ เนื่องจากสภาพทางเข้าสู่บริเวณบ่อขยะในป่าชุมชนเป็นถนนดินแดง (ลูกรัง) ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บขยะ เกิดปัญหาการตกค้างของขยะมูลฝอยในพื้นที่ทำให้ขยะเน่าเสียส่งกลิ่นเหม็น เป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคและก่อให้เกิดทัศนยะจาดในพื้นที่ อีกทั้งการกำจัดขยะของทางเทศบาลตำบลดงมะดะจะนำไปทิ้งที่บ่อทิ้งขยะ ตั้งอยู่ในป่าชุมชนแล้วกำจัดด้วยวิธีการฝังกลบ ทุก ๆ 6 เดือน บางครั้งบ่อทิ้งขยะจะถูกลักลอบเผาซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งคุณภาพของดินและอากาศ นอกจากนี้บางพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลดงมะดะยังประสบปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมกาทิ้งขยะของประชาชนที่ไม่ได้คัดแยกขยะก่อนทิ้ง ทั้งขยะเรี่ยราด นำมากองทิ้งบริเวณหน้าบ้านแล้วเผา และปัญหาการลักลอบนำขยะมาทิ้งจากคนนอกพื้นที่ตามบริเวณป่าชุมชนหรือตามข้างถนน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาค้นหารูปแบบการจัดการขยะชุมชนในเทศบาลตำบลดงมะดะ อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา เพราะรูปแบบการจัดการขยะที่ไม่ถูกวิธี เป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาขยะในชุมชน การแก้ไขปัญหามาซึ่งเกิดขึ้นควรเริ่มแก้ไขที่ต้นเหตุหรือผู้ก่อให้เกิดขยะเหล่านั้นก็คือ ประชาชนในพื้นที่ นั่นเอง หากประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ มีจิตสำนึกและตระหนักถึงผลเสียที่เกิดขึ้นตามมาจากการจัดการขยะไม่ถูกวิธี ก็จะช่วยให้ปัญหาขยะได้ชุมชนได้ ผลการศึกษาของดิเรกฤทธิ์ ทวะกาญจน์ (2553) ศึกษาการพัฒนาูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมสำหรับเทศบาลนครหาดใหญ่ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 องค์ประกอบ คือ (1) การคัดแยกขยะมูลฝอย (2) การนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ใหม่ (3) เทคโนโลยีที่ใช้ในศูนย์คัดแยกและแปรสภาพขยะมูลฝอย (4) ศูนย์คัดแยกและแปรสภาพขยะมูลฝอย (5) เทศบาล (6) ภาคเอกชน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าการแก้ไขปัญหามาซึ่งที่ดีที่สุดและมีประสิทธิภาพสูงสุด คือ การแก้ไขปัญหามาซึ่งที่ต้นเหตุอันจะมีผลทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องกำจัดมีจำนวนน้อยลง กล่าวคือ การลดปริมาณขยะมูลฝอย การคัดแยกขยะมูลฝอยและการนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย และรูปแบบการจัดการขยะที่ดีถ้าหากเริ่มต้นจากการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้วก็นับได้ว่าเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยผลักดันขับเคลื่อนให้การแก้ไขปัญหามาซึ่งสามารถบรรลุผลสำเร็จ สอดคล้องกับการศึกษาของพิทักษ์ มุกดาสนิธิ (2551) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในโครงการจัดการขยะ ในเขตเทศบาลตำบลเมืองแกลง อำเภอมะนัง จังหวัดระนอง พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน ความร่วมมือและการประสานงานจากหน่วยงานอื่น การติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการซึ่งส่วนใหญ่ประชาชนมีส่วนร่วมล้วนมีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของโครงการจัดการขยะของเทศบาลตำบลเมืองแกลง สำหรับแนวทางปฏิบัติและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรเริ่มตั้งแต่ร่วมรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหา ร่วมวางแผนตัดสินใจ ร่วมกิจกรรมโครงการ ร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน กระบวนการกำจัดขยะนั้นจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและประชาชนซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกัปัญหาโดยตรง การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนจะให้ปัญหามาซึ่งในพื้นที่น้อยลงและการจัดการขยะก็จะประสบผลสำเร็จ พิศุทธิ์ ทศนา และโชติ บดิรัฐ), 2558, น.151) ชุมชนก็จะสะอาดน่าอยู่ไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้นการศึกษารูปแบบการจัดการขยะชุมชนในเทศบาลตำบลดงมะดะในครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นการศึกษาทั้งสถานการณ์ขยะชุมชน รูปแบบการจัดการขยะชุมชน รวมทั้งการนำรูปแบบการจัดการมาปฏิบัติในชุมชน มีการติดตามประเมินผลการจัดการและสรุปบทเรียนรูปแบบการจัดการขยะ ซึ่งในบทความนี้จะนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยสถานการณ์

การจัดการขยะชุมชนและรูปแบบการจัดการเท่านั้น เนื่องจากยังอยู่ระหว่างการดำเนินการวิจัยในวัตถุประสงค์ของการนำรูปแบบการจัดการขยะไปปฏิบัติและติดตามผล

วิธีการศึกษา

การศึกษารูปแบบการจัดการขยะชุมชนในชุมชนของเทศบาลตำบลดงมะดะ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้รูปแบบการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

พื้นที่ศึกษา

เป็นพื้นที่ศึกษารูปแบบการจัดการขยะชุมชนในเขตเทศบาลตำบลดงมะดะ คือ หมู่บ้านจำนวน 15 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ บ้านห้วยหว 2ชาย หมู่ที่ 7 บ้านต้นแหวน หมู่ที่ 6 บ้านร่องศาลา หมู่ที่ 3บ้านดงมะดะ หมู่ที่ บ้านผาบ่อง หมู่ 8 บ้านห้วยสำนยาว หมู่ที่ 13 บ้านหนองแก้วห้อง หมู่ที่ 12 บ้านป่าลัน หมู่ที่ 11 บ้านหัวทุ่ง หมู่ที่ 10 บ้านแพะ หมู่ที่ 9 ที่บ้านปงกลาง และหมู่ที่ 17 บ้านปากอพัฒนา หมู่ที่ 16 บ้านดงมะดะ หมู่ที่ 15 บ้านท่าสันกลาง หมู่ที่ 14 บ้านใหม่ 18 จัดสรร

ประชากรที่ศึกษา

การศึกษานี้ใช้ประชากรในการศึกษาประกอบด้วย ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ พนักงานเทศบาลตำบลดงมะดะ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ประธานผู้สูงอายุ และปราชญ์ท้องถิ่น ครู เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล (.อสม) ส่งเสริมสุขภาพตำบลในชุมชนเทศบาลดงมะดะ 15 หมู่บ้าน รวม 70 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบบันทึกสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้กับกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่และพนักงานของเทศบาลตำบลดงมะดะ เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลบริบทชุมชน ความรู้ความเข้าใจเรื่องขยะ จำนวนขยะ พฤติกรรมและทัศนคติการจัดการขยะ
2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้กับกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่และพนักงานของเทศบาลตำบลดงมะดะ เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา สาเหตุ ผลกระทบที่เกิดจากการกำจัดขยะ และการจัดการขยะของชุมชนในปัจจุบัน
3. การจัดเวทีกับกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่และพนักงานของเทศบาลตำบลดงมะดะ เพื่อวิเคราะห์วางแผนรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมเพื่อนำไปปฏิบัติในแต่ละชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือตำรา เอกสาร แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จะศึกษาประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
2. การลงสำรวจพื้นที่ภาคสนามรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดเวทีเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2559 ณ โรงเรียนบ้านผาบ่อง ตำบลดง (คุรุราษฎร์สามัคคี)มะดะ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย กับกลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ พนักงานเทศบาลตำบลดงมะดะ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (.อสม) ประธานผู้สูงอายุ และปราชญ์ท้องถิ่น ครู เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ในชุมชน ทั้ง 15 หมู่บ้าน รวม 70 คน เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและสำรวจสถานการณ์ปัญหาและสาเหตุของขยะในชุมชนเขตเทศบาลตำบลดงมะดะ
3. จัดเวทีชุมชนเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2560 ณ โรงเรียนบ้านผาบ่อง (คุรุราษฎร์สามัคคี) ตำบลดงมะดะ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย กับกลุ่มผู้นำชุมชนประกอบด้วย ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ พนักงานเทศบาลตำบลดงมะดะ และผู้ใหญ่บ้านทั้ง 15 หมู่บ้าน รวม 30 คน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ขยะและการจัดการขยะของแต่ละชุมชนและมีการให้ความรู้ การจัดการขยะชุมชนที่เป็นตัวอย่างที่ดีจากวิทยากรอำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย เสนอรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) กรณีศึกษานำไปตั้งศูนย์ฯ ตำบลโรงช้าง อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย เพื่อ

กำหนดรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมและวางแผนการจัดการขยะของแต่ละชุมชนที่จะนำไปปฏิบัติในชุมชนเขตเทศบาลตำบลดงมะเดะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการบันทึกภาคสนาม ประกอบกับการใช้ข้อมูลจากเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการจำแนกและจัดระบบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ การตรวจสอบข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และการตีความข้อมูล โดยนำข้อค้นพบจากการวิจัยมาเชื่อมโยงสร้างเป็นข้อสรุปเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วนำเสนอเนื้อหาด้วยวิธีพรรณนา

ผลการศึกษา

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาสถานการณ์ขยะในชุมชน และรูปแบบการจัดการขยะที่ชุมชนร่วมกัน กำหนดและวางแผนที่จะนำไปปฏิบัติจริงในชุมชนเขตเทศบาลตำบลดงมะเดะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย มีผลการศึกษา ดังนี้

1. สถานการณ์ขยะชุมชนในเทศบาลตำบลดงมะเดะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

เทศบาลตำบลดงมะเดะ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด 60 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 37,500 ไร่ ประกอบด้วยหมู่บ้าน จำนวน บ้านห้วยหว 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 15 หมู่ที่ 3 บ้านร่องศาลา หมู่ที่ บ้านหัวทุ่ง หมู่ที่ 10 บ้านแพะ หมู่ที่ 9 บ้านผาบ่อง หมู่ที่ 8 บ้านดงมะเดะ หมู่ที่ 7 บ้านต้นแหวน หมู่ที่ 6 บ้านดงมะเดะ 15 บ้านท่าสันกลาง หมู่ที่ 14 บ้านห้วยสำนยาว หมู่ที่ 13 บ้านหนองแก้ว หมู่ที่ 12 บ้านป่าสัน หมู่ที่ 11 บ้าน 16 หมู่ที่ป่าก่อพัฒนา หมู่ที่ บ้านใหม่จัดสรร มีประชากร 18 บ้านปงกลาง และหมู่ที่ 17ตามทะเบียนราษฎร ทั้งสิ้น 7,540 คน แยกเป็นเพศชาย จำนวน 3,705 คน เพศหญิง จำนวน 3,835 คน มีจำนวนครัวเรือน 3,171 หลัง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ศ.2559.สำนักงานทะเบียนอำเภอแม่ลาว พ))

ปัจจุบันบริบททางสังคมของชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลดงมะเดะ มีการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมที่มีลักษณะแบบสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท(Semi-Urban, Semi-Rural Society) มีการขยายตัวของชุมชนเมืองและการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจเข้าสู่ชุมชน ทำให้พื้นที่ในชุมชนเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม สถานที่ราชการ บ้านจัดสรร และมีตลาดร้านค้า ร้านอาหารต่าง ๆ ก่อให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชน จากการลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจขยะมูลฝอยแต่ละหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลดงมะเดะ พบว่าขยะในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นขยะรีไซเคิลหรือขยะแห้งที่ชาวบ้านสามารถนำมาใช้ประโยชน์ใหม่ หรือจะนำไปขายได้ ได้แก่ ขวด พลาสติก ขวดแก้ว กล่อง กระดาษ กระป๋องใส่เครื่องดื่ม กล่องนม ยางรถยนต์ และเศษโลหะต่าง ๆ ส่วนขยะย่อยสลายได้ส่วนใหญ่จะเป็นเศษวัสดุในการประกอบอาหารและเศษอาหารที่เหลือจากการรับประทาน นอกจากนี้ยังมีขยะที่เกิดจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น เศษพืช เศษผัก และผลไม้ตามฤดูกาล ซึ่งเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่ได้ขนาดและถูกคัดทิ้ง ขยะเหล่านี้บางครัวเรือนจะนำมาทิ้งที่ถังขยะโดยไม่ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์อื่นใด และขยะอันตรายจะเป็นสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ถ่านไฟฉาย ขวดยา แบตเตอรี่ น้ำยาทำความสะอาดสุขภัณฑ์ในครัวเรือน หลอดไฟ น้ำมันเครื่อง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นประเภทกระป๋องสเปรย์ยาฆ่าแมลง บรรจุภัณฑ์เคมีทางเกษตรต่าง ๆ เนื่องจากวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของประชาชนในพื้นที่ของชาวบ้าน จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกข้าว ข้าวโพด ยาสูบ และพืชผักตามฤดูกาล ซึ่งในขั้นตอนการเพาะปลูก การบำรุงรักษา จนกระทั่งการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรจะใช้สารเคมีเป็นองค์ประกอบทั้งสิ้น ส่วนขยะทั่วไปส่วนใหญ่จะเป็นกล่องโฟม ถุงขนม และถุงพลาสติกที่ใช้บรรจุใส่สินค้าประเภทต่าง ๆ ซึ่งขยะประเภทนี้มีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากความหนาแน่นของประชาชนในพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นจากการอพยพเข้ามาเพื่อทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จากครัวเรือน โรงงานอุตสาหกรรม สถานที่ราชการ และตลาดร้านค้า

ดังนั้น ในแต่ละชุมชนจึงได้มีการจัดการขยะโดยประชาชนในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลงมะตะจะรวบรวมขยะมูลฝอยใส่ในภาชนะบรรจุขยะอื่น ๆ เช่น ถุงพลาสติก กระสอบฟาง ถุงดำ แล้วนำมาทิ้งถึงขยะตามจุดต่าง ๆ ในชุมชนที่ทางเทศบาลจัดไว้ เช่น บริเวณริมถนน หรือตามซอยต่าง ๆ ในหมู่บ้าน แล้วรถบรรทุกขยะของทางเทศบาลจะจัดเก็บแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

วันจันทร์ จัดเก็บขยะในพื้นที่หมู่ 12 บ้านหนองเก้าห้อง และหมู่ 11 บ้านป่าลัน

วันอังคาร จัดเก็บขยะในพื้นที่หมู่ 3 บ้านร่องศาลา, หมู่ 7 บ้านดงมะตะ และหมู่ 15 บ้านดงมะตะ

วันพุธ จัดเก็บขยะในพื้นที่หมู่ 3 บ้านร่องศาลา (ปากทางแม่สรวย)

วันพฤหัสบดี จัดเก็บขยะในพื้นที่หมู่ 6 บ้านสันตันแหน

วันศุกร์ จัดเก็บขยะในพื้นที่หมู่ 13 บ้านห้วยสำนยาว, หมู่ 8 บ้านผาบ่อง

สำหรับบ่อทิ้งของเทศบาลตำบลงมะตะตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชน ตั้งอยู่บริเวณป่าชุมชน หมู่ที่ 9 บ้านแพะ มีระยะทางโดยประมาณเฉลี่ย 6 – 16 กิโลเมตร ส่งผลให้จำนวนรอบในการจัดเก็บขยะน้อยลง และบ่อขยะมีพื้นที่ 30 x 80 ตารางเมตร หรือ 2,400 ตารางเมตร ซึ่งสามารถรองรับขยะได้ประมาณ 7,200 ตัน ทางเทศบาลต้องมีการฝังกลบทุก ๆ 6 เดือนต่อครั้งหรืออย่างน้อยปีละครั้ง อีกทั้งเทศบาลตำบลงมะตะมีรถบรรทุกขยะจำนวน 1 คัน พนักงานเก็บขยะ 6 คนที่สามารถจัดเก็บขยะได้เพียงวันละ 1,000 – 2,000 กิโลกรัม แต่ในขณะที่เทศบาลตำบลงมะตะเองมีพื้นที่ชุมชนที่จะต้องจัดเก็บขยะครอบคลุมทั้ง หมู่บ้าน 15 จึงทำให้เกิดปัญหาจัดเก็บขยะนำไปทิ้งไม่ทัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงฤดูฝนรถบรรทุกขยะไม่สามารถนำขยะไปทิ้งได้ตามปกติถนนจะลื่นแฉะ เพราะทางเข้าสู่บริเวณบ่อฝังกลบเป็นถนนดินแดง (ลูกรัง) ทำให้เกิดปัญหาการตกค้างของขยะมูลฝอยในพื้นที่ ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาการตกค้างของขยะมูลฝอยในพื้นที่ ทางเทศบาลงมะตะจึงมีโครงการเพิ่มประสิทธิภาพระบบการจัดการขยะมูลฝอย โดยประกาศรับสมัครหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการนำร่องจำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านห้วยหวาย หมู่ที่ 9 บ้านแพะ หมู่ที่ 10 บ้านหัวทุ่ง หมู่ที่ 14 บ้านท่าสันกลาง และหมู่ที่ 16 บ้านปากอพัฒนา ที่จะดำเนินการจัดเก็บขยะในชุมชนเองโดยการจ้างเหมาตัวแทนชาวบ้านในพื้นที่ให้จัดเก็บขยะไปทิ้งที่บ่อขยะของเทศบาลงมะตะ ซึ่งชาวบ้านแต่ละครัวเรือนจะเสียค่าบริการจัดเก็บขยะครัวเรือนละ 20 ต่อเดือน แต่การจัดการขยะดังกล่าวก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาปริมาณการเพิ่มขึ้นของขยะในชุมชนได้ ทั้งนี้จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ชุมชนพบว่า ปัญหาและสาเหตุมีหลายประการ ได้แก่ การขยายตัวของชุมชนเมืองเข้าสู่พื้นที่ ประชาชนบางครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านไม่มีการแยกขยะก่อนนำมาทิ้ง ระบบการรวบรวมขยะมูลฝอยใช้ระบบถังใบเดียวในการรองรับขยะมูลฝอยจึงทำให้ไม่มีการแยกขยะก่อนนำไปกำจัด ปริมาณถังขยะไม่เพียงพอกับปริมาณของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น รถที่บรรทุกขยะก็ยังไม่มียุทธวิธีแยกในขณะนำไปกำจัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการวางแผนของระบบการจัดการขยะมูลฝอยในระยะยาว เทศบาลมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร การลักลอบนำขยะจากนอกพื้นที่มาทิ้งในชุมชน และขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาขยะ

การจัดการขยะที่ต้องพึ่งพาศักยภาพของทางเทศบาลงมะตะแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงส่งผลทำให้การจัดการขยะขาดประสิทธิภาพส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อนำไปสู่รูปแบบการจัดการขยะที่ยั่งยืน

2.รูปแบบการจัดการขยะชุมชนในชุมชนของเทศบาลตำบลงมะตะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งความสำคัญเอาผู้นำชุมชนมาพัฒนาศักยภาพเพื่อเป็นแกนนำการจัดการขยะในชุมชน โดยได้จัดกิจกรรมการเสวนาแลกเปลี่ยนถ่ายทอดองค์ความรู้ แนวคิด และวิธีการบริหารจัดการขยะที่เน้นการพึ่งพาตนเองของชุมชน ใช้ทุนทางสังคมในชุมชนเป็นฐานพลังการขับเคลื่อน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความรู้การจัดการขยะที่ถูกต้อง และกิจกรรมสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์วางแผนกำหนดรูปแบบการจัดการขยะในพื้นที่ชุมชน

2.1 ผลการอบรมรูปแบบการจัดการขยะชุมชนจากวิทยากร กรณีศึกษาบ้านโป่งศรีนคร ตำบลโรงช้าง อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย

วิทยาการได้ถ่ายทอดแนวคิด วิธีการรูปแบบและประสบการณ์ของความสำเร็จการจัดการขยะแบบชุมชนมีส่วนร่วม โดยยึดหลักของสัญญาประชาคม ประกอบด้วย บ้าน วัด โรงเรียน ที่ได้ร่วมคิดร่วมทำสร้างพลังการขับเคลื่อน (บวร) แก้ปัญหาขยะด้วยทุนสังคมภายในชุมชนเอง จนสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของขยะได้และทำให้ชุมชนสะอาดปลอดขยะ (Zero Waste) จนได้รับการยกย่องจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและได้รับรางวัลจากการประกวดหลายๆรางวัลด้วยกัน อาทิ ถ้วยพระราชทาน ชนะเลิศการประกวดโครงการประกวดชุมชนปลอดขยะ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รางวัลชนะเลิศระดับประเทศ ชุมชนปลอดขยะ ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประจำปี 2558 ชุมชนต้นแบบด้านการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนระดับอำเภอ ประจำปี 2559 ซึ่งในกิจกรรมครั้งนี้ผู้เข้าร่วมอบรมได้รับความรู้ต่าง ๆ เช่น การจัดการขยะอินทรีย์ การจัดการขยะอันตราย การจัดการขยะทั่วไปการจัดการขยะรีไซเคิล การจัดตั้งกลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ กลุ่มไม้กวาดดอกหญ้าจากวัสดุเหลือใช้ กลุ่มอาชีพจากเศษผ้า สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ จากขยะรีไซเคิล และการปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมัก

2.2 การกำหนดรูปแบบการจัดการขยะและวางแผนการจัดการขยะ

การจัดเวทีในครั้งนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 15 หมู่บ้าน ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลดงมะตะ และตัวแทนประชาชน จำนวน 30 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้นำเสนอแลกเปลี่ยนกัน ดังนี้ .1กิจกรรมการจัดการขยะของชุมชน .2ขั้นตอน 3. กลุ่มเป้าหมาย .4สถานที่ .5ระยะเวลา .6 ผู้รับผิดชอบ .7ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดกิจกรรม ซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมสำหรับชุมชนในพื้นที่ว่า ชุมชนในเทศบาลตำบลดงมะตะควรยึดหลักของการพึ่งพาตนเอง และใช้พลังทุนทางสังคมของชุมชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนและใช้เป็นพื้นฐานสำคัญของการกำหนดรูปแบบการจัดการขยะชุมชน อาทิ ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ในชุมชน ซึ่งจะทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้ตระหนักร่วมมือกันและเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหามลพิษอย่างยั่งยืน ข้อมูลจากกิจกรรมครั้งนี้พบว่า ประชาชนในพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้านนั้นส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกข้าว ข้าวโพด ยาสูบ ถั่วแระ มะเขือม่วง และผักผลไม้ตามฤดูกาล จึงมีเศษพืชผักทางการเกษตรที่ถูกกำจัดทิ้งจำนวนมาก และมีชาวบ้านหลายครัวเรือนได้เริ่มคัดแยกขยะประเภทต่างๆ เช่น ขวดแก้ว ขวดพลาสติก กระดาษหนังสือพิมพ์ กอล่งล้าง และเศษโลหะ เพื่อนำไปขายให้กับร้านรับซื้อของเก่าหรือบางครัวเรือนได้ทดลองทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้ในการทำเกษตรกรรมแบบปลอดสารพิษ ที่สำคัญในชุมชนมีการรวบรวมสมาชิกเพื่อจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มผู้เลี้ยงวัว และกลุ่มถั่วเหลือง เป็นต้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่สำคัญในการนำมาเป็นข้อมูลวิเคราะห์กำหนดรูปแบบการจัดการขยะเพื่อนำไปเป็นแผนปฏิบัติในชุมชนต่อไป จากกิจกรรมนี้จึงสามารถสรุปผลของรูปแบบการจัดการขยะชุมชนได้ ดังนี้

1. รูปแบบการคัดแยกขยะครบวงจร มีหลายหมู่บ้านที่สนใจจะทำกิจกรรมคัดแยกขยะครบวงจร คือการลด ลด ปริมาณขยะที่อาจเกิดขึ้น การใช้ซ้ำ นำขยะมาใช้ใหม่เป็นการพยายามใช้สิ่งของต่าง ๆ หลาย ๆ ครั้งก่อนที่จะทิ้ง และการหมุนเวียนกลับมาใช้ คือการนำขยะมาแปรรูป ตามกระบวนการของแต่ละประเภท เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Reduce Reuse and Recycle: 3Rs) ได้มีหมู่บ้านที่จะนำรูปแบบการคัดแยกขยะครบวงจรไปทดลองใช้ในชุมชน ได้แก่ หมู่ที่ 7 บ้านดงมะตะ หมู่ที่ 13 บ้านห้วยसानยาว หมู่ที่ 8 บ้านผาบ่อง หมู่ที่ 12 บ้านหนองเก๊าห้อง หมู่ที่ 17 บ้านปงกลาง หมู่ที่ 18 บ้านใหม่จัดสรร หมู่ที่ 14 บ้านท่าสันกลาง หมู่ที่ 2 บ้านห้วยหวาย หมู่ที่ 3 บ้านร่องศาลา ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะทำการทดลองนำร่องรูปแบบกิจกรรมคัดแยกขยะในครัวเรือนของกลุ่มผู้นำชุมชนที่สำคัญ ๆ ก่อน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุ ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน ตัวแทนเยาวชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน สำหรับขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมแต่ละหมู่ (.อสม) ุบ้านจะนัดประชุมชี้แจงถึงปัญหา วิธีการขั้นตอนดำเนินการคัดแยกขยะ และจัดตั้งคณะกรรมการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันในกลุ่มตัวแทนที่จะทดลองปฏิบัติการคัดแยกขยะแบบครบวงจร โดยจะเริ่มดำเนินกิจกรรมตั้งแต่เดือนเมษายน - มิถุนายน พ.ศ.2560 ผลที่คาดว่าจะได้รับคือสามารถลดปริมาณขยะ ลดมลพิษ ก่อให้เกิดรายได้จากการกำจัดขยะและทำให้ชุมชนสะอาดน่าอยู่

2. ธนาคารขยะในร้านค้าประชารัฐ มีหมู่ที่ 8 บ้านผาบ่อง มีความสนใจที่จะจัดตั้งธนาคารขยะในร้านค้าประชารัฐ

เนื่องจากหมู่บ้านได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐให้สร้างร้านค้าประชารัฐในชุมชน ลักษณะของกิจกรรมจะเริ่มจากการรับสมัครสมาชิก แล้วนำวัสดุไซเคิลมาซึ่งน้ำหนักและคำนวณเป็นจำนวนเงิน บันทึกลงสมุดคู่ฝากโดยใช้ราคาที่ได้ประสานกับร้านรับซื้อของเก่าเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคา ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการทางผู้ใหญ่บ้านจะประชุมชี้แจงประชาชนในหมู่บ้านทุกหลังคาเรือนให้ทราบถึงจุดประสงค์ในการจัดทำธนาคารขยะ และจะจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายต่าง ๆ เช่น ผู้จัดการธนาคาร เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียน เจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินและบัญชี เป็นต้น โดยจะเริ่มดำเนินกิจกรรมตั้งแต่เดือนเมษายน – มิถุนายน พ.ศ. 2560 ผลที่คาดว่าจะได้รับคือ เพื่อให้ประชาชนสามารถนำขยะกลับมาใช้ใหม่ และสร้างรายได้ให้กับชุมชน เปลี่ยนขยะเป็นเศรษฐกิจ ปูกลจิตสำนึกในการจัดการขยะและการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

3. กลุ่มปุ๋ยหมัก มีหมู่ที่ 11 บ้านป่าลัน หมู่ที่ 15 บ้านดงมะตะ หมู่ที่ 16 บ้านป่าก่อพัฒนา หมู่ที่ 10 บ้านหัวทุ่ง หมู่ที่ 6 บ้านสันต้นแห่น เนื่องจากในพื้นที่มีมูลสัตว์ เช่นมูลกระบือ มูลสุกร มูลไก่ และมีปริมาณเศษพืช ผัก ผลไม้ต่าง ๆ ที่เน่าเสียหรือถูกกำจัดทิ้งจำนวนมาก สามารถนำมาทำเป็นปุ๋ยหมักซึ่งจะมีธาตุอาหารสำคัญสำหรับพืช โดยผู้ใหญ่บ้านเกษตรกรนำไปใช้ในการทำเกษตร ไล่สวนผัก สวนผลไม้ได้ พืชจะเจริญเติบโตให้ผลผลิตปริมาณมากและปลอดภัย ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการทางผู้ใหญ่บ้านจะประชุมชี้แจงประชาชนในหมู่บ้านทุกหลังคาเรือนให้ทราบ และจะทดลองนำร่องปฏิบัติกับกลุ่มเกษตรกรที่จะอาสาสมัครเข้าร่วมกลุ่มปุ๋ยหมัก จำนวนหมู่บ้านละ 20 หลังคาเรือน ผลที่คาดว่าจะได้รับคือสามารถลดต้นทุนในการทำเกษตรไม่ต้องเสียค่าปุ๋ยบำรุงพืช และลดปัญหาขยะอินทรีย์ในพื้นที่

4. ปุ๋ยชีวภาพ มีหมู่ที่ 15 บ้านดงมะตะ หมู่ที่ 16 บ้านป่าก่อพัฒนา หมู่ที่ 9 บ้านแพะ เนื่องจากในพื้นที่มีมูลสัตว์ เช่นมูลกระบือ มูลสุกร มูลไก่ และมีปริมาณเศษพืช ผัก ผลไม้ต่าง ๆ ที่เน่าเสียหรือถูกกำจัดทิ้งจำนวนมาก สามารถนำมาทำเป็นส่วนผสมของปุ๋ยชีวภาพได้ โดยผ่านกระบวนการหมักกับน้ำเอนไซม์ (น้ำเอนไซม์ + น้ำตาล + น้ำ) ปุ๋ยหมักชีวภาพที่ได้จะประกอบด้วยจุลินทรีย์และสารอินทรีย์ต่าง ๆ สำหรับพืช ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการทางผู้ใหญ่บ้านจะประชุมชี้แจงประชาชนในหมู่บ้านทุกหลังคาเรือนให้ทราบ และจะทดลองนำร่องปฏิบัติกับกลุ่มเกษตรกรที่จะอาสาสมัครเข้าร่วมกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ จำนวนหมู่บ้านละ 20 หลังคาเรือน ผลที่คาดว่าจะได้รับคือ สามารถลดต้นทุนในการทำเกษตรไม่ต้องเสียค่าปุ๋ยบำรุงพืช ลดปัญหาขยะอินทรีย์ในพื้นที่และเกษตรกรได้บริโภคพืชผักที่ปลอดภัย

รูปแบบการจัดการขยะในชุมชนเขตเทศบาลตำบลดงมะตะที่ชุมชนร่วมกันนำเสนอทั้ง 4 รูปแบบข้างต้น จะสามารถช่วยลดปริมาณขยะที่จะต้องส่งเข้าไปทำลายด้วยระบบต่าง ๆ ให้น้อยที่สุด และสามารถนำขยะมาใช้ประโยชน์ทั้งในส่วนของการใช้ซ้ำและแปรรูปเพื่อใช้ใหม่ รวมถึงการกำจัดที่ได้ผลพลอยได้ เช่น ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งรูปแบบการจัดการขยะชุมชนดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีจิตสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมกันที่จะนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ ชุมชนก็จะเกิดความเข้มแข็งและสามารถเป็นแนวทางดำเนินงานเพื่อเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการที่ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลดงมะตะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ประสบปัญหาในเรื่องการจัดการขยะที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่ ซึ่งปัญหาสำคัญเกิดการขยายตัวของความเจริญด้านเศรษฐกิจเข้าสู่ชุมชนในพื้นที่ทำให้บริบทสังคมกลายเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท (Semi-Urban, Semi-Rural Society) ทำให้ชุมชนในพื้นที่เป็นสถานที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม ร้านค้า สถานที่ราชการ บ้านจัดสรร และธุรกิจประกอบการต่าง ๆ ส่งผลให้ปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาความเป็นเมืองมากขึ้นอาจทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐานของประชากรอันส่งผลทำให้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมเมืองทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นด้วย เช่น ปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และปัญหาขยะที่เพิ่มมากขึ้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ออนไลน์, 2558) จึงกลายเป็นปัญหาสังคมด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่และเป็นปัญหาระดับชาติที่ทุกภาคส่วนกำลังเร่งหาแนวทางการแก้ไข ซึ่งประเวศ วสี (อ้างในสุขสมาน สังโยคและคณะ, 2555, น. 58) ได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนโดยใช้ยุทธศาสตร์ “สามเหลี่ยม เขี่ยอนภูเข่า” กล่าวคือการเคลื่อนสิ่งยาก ๆ ที่เปรียบเป็น “ภูเข่า” ให้ได้นั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งสามคือ หนึ่ง การสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการที่ถูกต้อง สอง การเคลื่อนไหวทางสังคมจะต้องอาศัยความรู้

เป็นฐานต้องดึงประชาชนเข้าร่วม และสาม การดึงฝ่ายการเมืองหรืออำนาจรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดัน หากขาดองค์ประกอบด้านใดไปก็มักจะทำสิ่งที่ยากไม่สำเร็จ ปัญหาการจัดการขยะก็เช่นกันจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของสามพลังประสานกัน คือ ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคการเมืองซึ่งรวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในชุมชน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับทิวา ประสุวรรณและคณะ (2559, น. 45) ได้ศึกษาการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง พบว่า รูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ตำบลบ้านแลง ควรประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการ เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาขยะในพื้นที่ รูปแบบดังกล่าวเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการคิดสร้างสรรค์โครงการและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการขยะที่อยู่บนรากฐานของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายทางสังคม ความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ ความเอื้ออาทร และความร่วมมือในชุมชน หากนำทุนทางสังคมเหล่านี้ไปใช้ในเชิงสร้างสรรค์จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับจุฑารัตน์ รัตนพิทักษ์ชน (2552, น. 4) ได้ศึกษาธรรมชาติของทุนทางสังคมในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองท่าข้าม อำเภอพนมพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าทุนทางสังคมของชุมชนสัมพันธ์กับการทำกิจกรรมการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแต่ละชุมชนมีทุนทางสังคมแต่ผลการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมีความแตกต่างกัน เนื่องจากเงื่อนไขที่แตกต่างกันของชุมชน ได้แก่ 1) ปัญหาขยะในชุมชน 2) รูปแบบกิจกรรม 3) แกนนำในการทำกิจกรรม 4) สถานที่ในการทำกิจกรรม และ 5) ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

ดังนั้นแนวทางในการแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงความจำเป็นและความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการขยะเพื่อเลือกแนวทางที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมที่สุดสำหรับชุมชน ซึ่งต้องเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนในชุมชนเห็นคุณค่าและเกิดจิตสำนึกในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และมีส่วนร่วมที่จะช่วยกันจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนที่ตนเองอาศัยให้เหลือน้อยที่สุด เช่น การคัดแยกขยะตามประเภทต่าง ๆ จัดตั้งธนาคารขยะในชุมชน นำขยะอินทรีย์มาทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยชีวภาพ และทิ้งขยะให้ถูกที่ ทุกภาคส่วนจึงจำเป็นต้องสร้างข้อตกลงหรือสัญญาประชาคมของชุมชนในการปฏิบัติการบริหารจัดการขยะให้เป็นแนวทางเดียวกันควบคู่ไปกับนโยบายการบริหารจัดการขยะของรัฐบาลตามแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาขยะได้จนทำให้เป็นชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) อย่างยั่งยืน

สรุปผลการศึกษา

สถานการณ์ปัญหาขยะในชุมชนพื้นที่เขตเทศบาลตำบลดงมะตะ สาเหตุเกิดจากการขยายตัวของเศรษฐกิจทำให้ชุมชนกลายเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท ประชากรเริ่มย้ายเข้ามาอาศัยอย่างหนาแน่น เกิดโรงงานอุตสาหกรรม บ้านจัดสรร ร้านค้า อาคารพาณิชย์และตลาดในพื้นที่ชุมชน จึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาขยะในชุมชนที่เพิ่มปริมาณมากขึ้นทุกวัน เป็นเหตุให้เกิดปัญหาการบริหารจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ

รูปแบบการบริหารจัดการขยะที่ชุมชนร่วมกันกำหนดวางแผนเพื่อจะนำไปปฏิบัติในชุมชนในเขตเทศบาลตำบลดงมะตะ ได้แก่ การคัดแยกขยะครบวงจร ธนาคารขยะ ปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพ เป็นรูปแบบที่เกิดจากการปรับใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมที่มีในชุมชนมาเป็นพลังขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหาขยะ ซึ่งจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.(2560).รายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ.2559. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2560. จาก <http://www.pcd.go.th/index.cfm>. เกียรติศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2557). แนวโน้มโลก 2050 (ตอนที่ 6) : โลกแห่งสังคมเมือง (Urban World). สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2560. จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/623209>.
- จุฑารัตน์ รัตนพิทักษ์ชน. (2552). ธรรมชาติภูมิบาลและทุนทางสังคมในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ณิชชา บุรณสิงห์. (2558). การบริหารจัดการขยะ กรณีจังหวัดสงขลาและกรุงเทพมหานคร. สืบค้น เมื่อ 12 มีนาคม 2560. จาก <http://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source>.
- ดิเรกฤทธิ์ ทวาทกาญจน์. (2553). การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมสำหรับเทศบาลนครหาดใหญ่. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทิวา ประสุวรรณและคณะ.(2559). การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนนครินทร์.
- พิทักษ์ มุกดาสนิท. (2551). ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในโครงการจัดการขยะ ในเขตเทศบาลตำบลเมืองแกลง อำเภอแกลง จังหวัดระนอง. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2560. จาก http://www.thailis.or.th/tdc/browse.phpoptio=show&browse_type=title&titleid=17.
- พิศิพร ทศนา และโชติ บดีรัฐ.(2558).การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก.มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- มูลนิธิบูรณะนิเวศ. (2559).เปิดรายงาน คพ. “มลพิษ 2559” ขยะเพิ่ม 1.9 แสนตัน ของเสียอันตรายกว่า 3.5 ล.ตัน แหล่งน้ำ 23% เสื่อมโทรม อากาศวิกฤติ 3 พื้นที่. สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2560. จาก <http://earththailand.org/th/article/3158>
- สุขสมาน สักโยคและคณะ. (2555). การนำร่องการจัดการขยะชุมชน กรณีศึกษา: เทศบาลตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ (ปีที่ 2). มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. สืบค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2560. จาก <https://www.egov.go.th/th/government-agency/186>